

บทคัดย่อ

หลักการชำระหนี้กลายเป็นพันธียุทธนั้นเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญซึ่งมีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 ป.พ.พ.หรือมีผลทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้หากการชำระหนี้กลายเป็นพันธียุทธเพราะลูกหนี้มีส่วนผิดตามมาตรา 218 โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้ทำการศึกษาถึงลักษณะของการพันธียุทธและผลทางกฎหมายเมื่อการชำระหนี้กลายเป็นพันธียุทธในระบบกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายซีวิลลอว์ได้แก่กฎหมายเยอรมัน กฎหมายฝรั่งเศส และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ได้แก่ กฎหมายอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกฎหมายเยอรมันซึ่งเป็นแม่แบบของหลักการชำระหนี้กลายเป็นพันธียุทธในระบบกฎหมายไทยนั้นในปี ค.ศ.2002 ได้มีการแก้ไขหลักกฎหมายนี้ในหลักการสำคัญ โดยจากการที่ได้ทำการศึกษาพบว่าแนวคิดและหลักเกณฑ์ใหม่ในกฎหมายเยอรมันนั้นมีบางแง่มุมที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายไทย

จากการที่ได้ทำการศึกษาทั้งในส่วนของคุณลักษณะและผลทางกฎหมายซึ่งกำหนดสิทธิทางกฎหมายของคู่กรณีพบว่าประเด็นปัญหาที่สำคัญที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องทำการศึกษาและมีแนวทางการแก้ปัญหา ดังนี้

1. กรณีการพันธียุทธทางเศรษฐกิจหากเป็นกรณีที่มีเหตุหรืออุปสรรคทำให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้แต่ยังไม่ถึงกับไม่สามารถชำระหนี้โดยสิ้นเชิง แต่หากบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ลูกหนี้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเกินส่วนในการปฏิบัติการชำระหนี้เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้เช่นนี้จะถือว่าเป็นลักษณะของการพันธียุทธหรือไม่ ผลจากการศึกษาเห็นว่ากรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นลักษณะของการพันธียุทธอย่างหนึ่ง ซึ่งตามกฎหมายไทยนั้นหากมีกรณีดังกล่าวต้องถือว่าเป็นการพันธียุทธตามมาตรา 219 โดยการอาศัยการตีความคำว่า การพันธียุทธ ให้หมายรวมถึงการพันธียุทธทางเศรษฐกิจ แต่เพื่อเกิดความชัดเจนในการใช้กฎหมายจึงควรบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมมาตรา 219 วรรคสอง ดังนี้ “ ถ้าภายหลังจากที่ได้ก่อหนี้ ลูกหนี้ไม่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ในกรณีที่ (1) หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์แห่งหนี้และหลักสุจริต แล้วเห็นได้อย่างชัดแจ้งว่าค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการชำระหนี้ไม่ได้สัดส่วนกับผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ในการที่จะได้รับการชำระหนี้ “

2. กรณีการพันธียุทธในหนี้กระทำการที่เป็นเรื่องเฉพาะตัวลูกหนี้ตามมาตรา 219 วรรคสองนั้นบัญญัติขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด จากการศึกษพบว่ามาตรา 219 วรรคสองบัญญัติขึ้นมาเพื่อเพื่อรองรับว่าการพันธียุทธทางอัตตวิสัยนั้นถือเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการพันธียุทธ ซึ่งเป็นการบัญญัติกฎหมายเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 275 วรรคสองเดิม แต่เมื่อ

พิจารณาจากมาตรา 275 วรรคสองเดิมของกฎหมายเยอรมันได้มีการแก้ไขเป็นบทบัญญัติมาตรา 275(3) โดยเป็นการขยายความการพนันวิสัยทางอัตตวิสัยออกไปให้สิทธิลูกหนี้ปฏิเสธการชำระหนี้ในเรื่องที่เป็นการฝ่าฝืนต่อหน้าที่ทางศีลธรรมได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้กฎหมายที่เป็นธรรมกับฝ่ายลูกหนี้ซึ่งจะไม่ต้องถูกบังคับให้ต้องชำระหนี้ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่ฝ่าฝืนต่อหน้าที่ทางศีลธรรมได้ เมื่อมาพิจารณามาตรา 219 วรรคสองของไทยโดยสภาพของข้อความจะจำกัดขอบเขตไว้เฉพาะที่เป็นเรื่องการพนันวิสัยในเรื่องความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้เท่านั้น ไม่รวมถึงเรื่องหน้าที่ในทางศีลธรรม แต่หากจะตีความขยายออกไปก็ย่อมเป็นไปได้และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ลูกหนี้และเพื่อความชัดเจนในการใช้กฎหมายจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายเป็นมาตรา 219 วรรคสอง ดังนี้ (2) ถ้าการชำระหนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล และเมื่อได้พิจารณาถึงผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ในการที่จะได้รับชำระหนี้และอุปสรรคในการชำระหนี้แล้ว ไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามการชำระหนี้

3. ปัญหาความไม่เป็นธรรมในกรณีที่เกิดจากกฎหมายกำหนดให้นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพนันวิสัยตกเป็นโมฆะซึ่งเป็นการตัดสิทธิของคู่กรณีในการที่จะใช้สิทธิเรียกค่าเสียหายต่อกันในกรณีที่การพนันวิสัยนั้นเกิดจากความผิดของคู่กรณีอีกฝ่าย ซึ่งจากการศึกษาเห็นว่าไม่ควรที่จะให้นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพนันวิสัยนั้นตกเป็นโมฆะควรจะให้นิติกรรมนั้นสามารถบังคับกันได้ต่อไปเพื่อแก้ปัญหาคความไม่เป็นธรรมในการที่คู่กรณีจะได้พิสูจน์ถึงความผิดและความเสียหายต่อกัน โดยเสนอให้มีการแก้ไขมาตรา 150 โดยตัดคำว่า “เป็นการพนันวิสัย” ออกไปเพื่อให้สามารถนำหลักทั่วไปโดยให้ลูกหนี้รับผิดชอบเมื่อลูกหนี้เป็นฝ่ายผิดมาใช้ในการพิสูจน์ถึงความผิดหรือความเสียหายต่อกันได้ เมื่อมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 150 แล้วเพื่อเป็นการกำหนดถึงสิทธิของคู่สัญญาหากการชำระหนี้กลายเป็นพนันวิสัยนั้นเกิดขึ้นก่อนหรือขณะทำสัญญา จึงเสนอให้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นให้สัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพนันวิสัยบังคับกันได้ต่อไปโดยเพิ่มเติมบัญญัติกฎหมายมาตรา 218 วรรคแรกดังนี้ “...ความดังกล่าวให้บังคับใช้แม้การพนันวิสัยเกิดขึ้นก่อนหรือขณะทำนิติกรรม “ แต่หลักการใหม่นี้จะไม่นำไปใช้กับสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเพราะจะมีหลักการโอนความเสี่ยงภัยเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งอาจไม่เป็นธรรมกับคู่กรณีได้ จึงควรบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในมาตรา 370 วรรคแรกดังนี้ “ความดังกล่าวไม่นำมาใช้บังคับหากการสูญหรือเสียหายนั้นเกิดขึ้นก่อนหรือขณะทำนิติกรรม”

4. กรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นพนันวิสัยไปทั้งหมดโดยเกิดจากความผิดของลูกหนี้เจ้าหนี้ได้เสียค่าใช้จ่ายเพื่อเตรียมพร้อมในการรับชำระหนี้จากลูกหนี้ หรือเพื่อไว้ใช้ในการ

รักษาทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ เช่นนี้หากการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยไปทั้งหมดเจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ได้หรือไม่ จากการศึกษาพบว่าในกฎหมายเยอรมันจะกำหนดทางเลือกของเจ้าหนี้ในการที่จะใช้สิทธิเรียกค่าเสียหายในกรณีเช่นนี้ได้ตามมาตรา 284 สำหรับกฎหมายไทยนั้นเจ้าหนี้อาจเรียกค่าเสียหายดังกล่าวได้ตามมาตรา 218 วรรคแรกประกอบมาตรา 222 แต่เพื่อความชัดเจนจึงควรให้สิทธิเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกค่าใช้จ่ายในกรณีเช่นนี้ได้ โดยเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 218 วรรคสอง ดังนี้“หากเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ตามวรรคแรกนั้น เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเงินในส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายในกรณีที่เจ้าหนี้ได้เสียค่าใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ ”

5. ปัญหาการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยในสัญญาต่างตอบแทนโดยมิใช่เป็นความผิดของฝ่ายใดลูกหนี้ย่อมไม่มีสิทธิเรียกชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 372 วรรคแรก ปัญหาที่เกิดขึ้นคือถ้ามีการชำระหนี้ไปแล้วจะเรียกคืนอย่างไร เพราะในมาตรานี้มิได้ระบุถึงการคืนทรัพย์สินไว้ด้วย จะเรียกคืนตามหลักเลิกสัญญาตามมาตรา 391 ก็ไม่ได้เพราะไม่เข้ากรณีตามมาตรา 387-389 ในเรื่องนี้ศาลฎีกามีความเห็นเป็นสองแนวคือให้คืนตามหลักلامิควรได้ตามมาตรา 406 วรรคสอง (ฎีกาที่ 265/2510 และที่ 358/2522) อีกแนวหนึ่งให้คืนตามมาตรา 372 วรรคแรก (ฎีกาที่ 2313/2523, ที่ 282/2525 ,ที่ 2526/2543) ผู้เขียนเห็นว่าแนวที่สองน่าจะเป็นธรรมมากกว่า แต่ก็มีปัญหาว่าถ้าพันธวิสัยที่จะคืนจะส่งผลอย่างไร ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะตีความโดยใช้หลักการคืนตามแบบมาตรา 176 วรรคแรก แต่เพื่อความชัดเจนจึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 372 วรรคแรกโดยมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติใหม่ดังนี้ “.....หากมีการชำระหนี้ตอบแทนไปแล้วให้คืน ถ้าเป็นการพันธวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับชดใช้ค่าเสียหายทดแทน....”

6. นอกจากนี้ปัญหาในมาตรา 372 อาจเกิดจากกรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยแต่เพียงบางส่วนโดยที่มีได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใดหากเจ้าหนี้จะใช้สิทธิยอมรับชำระหนี้ไว้ เจ้าหนี้จะใช้สิทธิทางกฎหมายอย่างไรได้บ้างเพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดผลทางกฎหมายในเรื่องนี้ไว้ จึงเกิดปัญหาว่าเจ้าหนี้จะชำระหนี้ตอบแทนอย่างไร เรื่องนี้อาจใช้หลักการตีความเพื่ออุดช่องว่างของสัญญา โดยใช้หลักสุจริตตามมาตรา 368 คือให้ชำระหนี้ตอบแทนตามส่วนที่ได้รับชำระหนี้ แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้กฎหมาย จึงเสนอเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 372 วรรคแรก ดังนี้ “...ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยแต่เพียงบางส่วน และเจ้าหนี้ยังคงต้องการรับชำระหนี้ในส่วนที่ยังเป็นประโยชน์ ให้นำที่ชำระหนี้ตอบแทนลดลงตามส่วนที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้